

O‘ZBEK QIZLARINING KIYINISH MADANIYATI: KECHA VA BUGUN.***Beginqulova Solixa Xonimqul qizi****Kamoliddin Behzod nomidagi milliy rassomchilik
va dezayin instituti Dezayin kafedrası o`quvchisi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbek qizlarining kiyinish madaniyati tarixiy jarayonlarda qanday shakllangani va zamonaviy davrda qanday o‘zgarishlarga uchragani tahlil qilinadi. Milliy an’analar, diniy qarashlar va zamonaviylik o‘rtasidagi uyg‘unlik yoki ziddiyatlar yoritilib, yoshlar ongida kiyinish madaniyati haqida to‘g‘ri tasavvurni shakllantirishning pedagogik va madaniy asoslari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, globalizatsiya sharoitida kiyinishda yuzaga kelayotgan madaniy identifikatsiya muammolariga ham e’tibor qaratilgan.

Kalit so‘zlar: kiyinish madaniyati, o‘zbek qizlari, milliy libos, zamonaviy kiyim, an’ana, globalizatsiya, moda, madaniy transformatsiya.

Kiyinish madaniyati nafaqat estetik qarash, balki milliylik, axloqiy me’yorlar, shaxsiy odob va jamiyatda tutgan o‘rinni ifoda etuvchi madaniy ko‘rsatkichdir. O‘zbek xalqi qadimdan o‘ziga xos urf-odatlarini, kiyinish uslubi va milliy libos turlari bilan tanilgan. Ayniqsa, o‘zbek qizlarining kiyinish madaniyati tarixiy davrlarda ijtimoiy, diniy va madaniy omillar bilan chambarchas bog‘liq holda shakllangan. Bugungi kunda esa modernizatsiya va global madaniyat ta’sirida bu yo‘nalishda o‘zgarishlar yuz bermoqda. Ushbu maqola ana shu o‘zgarishlarni tarixiy kontekstda tahlil qilishni maqsad qilgan.

O‘zbek qizlarining kiyinish madaniyati o‘zbek xalqining tarixiy, ijtimoiy va madaniy o‘zgarishlari bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, o‘tmish va bugungi kun o‘rtasida sezilarli farqlarni, shu bilan birga, milliy o‘ziga xoslikni saqlab qolgan jihatlarni ko‘rish mumkin. Quyida bu mavzuni “kecha” (o‘tmish, ya’ni tarixiy davrlar) va “bugun” (zamonaviy davr) nuqtai nazaridan batafsil tahlil qilaman, har bir davrning xususiyatlari, kiyim turlari, ijtimoiy omillar va o‘zgarishlarni keltirib o‘taman.

Kecha: O‘tmishdagi kiyinish madaniyati

O‘zbek qizlarining o‘tmishdagi kiyinish madaniyati o‘zbek xalqining turmush tarzi, diniy qadriyatlar, iqlimiy sharoitlar va ijtimoiy tabaqalarga asoslangan edi. Bu davrda kiyim nafaqat funksional, balki ijtimoiy maqom, oilaviy holat va milliy o‘ziga xoslikni aks ettiruvchi muhim element sifatida qaralardi.

An’anaviy kiyimlar va matolar

- Ko‘ylak (kurta): O‘zbek qizlarining asosiy kiyimi uzun, yengli ko‘ylaklar bo‘lib, ular atlas, adras, bekasam, shoyi yoki paxta kabi matolardan tikilardi. Bu

ko‘ylaklar odatda tizzadan pastroq, ba‘zan esa boldirgacha uzunlikda bo‘lib, qulaylik va kamtarlikni ta‘minlardi.

- Chopon: Uzoqroq va kengroq kiyim bo‘lib, ko‘pincha sovuq havo sharoitida kiyilardi. Choponlar ham atlas yoki baxmal kabi qimmatbaho matolardan tikilib, naqshlar bilan bezatilardi.

- Ro‘mol va bosh kiyimlari: Ro‘mol (yemeni yoki o‘ram) o‘zbek qizlarining kiyinish madaniyatida muhim o‘rin tutardi. Ro‘mol nafaqat boshni yopish, balki ijtimoiy va diniy normalarga rioya qilish belgisi edi. Buxoro va Xiva kabi hududlarda naqshli ro‘mollar, Farg‘onada esa oddiyroq, ammo rang-barang ro‘mollar keng tarqalgan edi.

- Shimlar (ishton): Ko‘ylak ostidan kiyiladigan uzun, keng shimlar bo‘lib, ular ham naqshli yoki oddiy matolardan tikilardi. Ishtonlar qizlarning kiyimida sadoqat va yopiq uslubni ta‘minlash uchun muhim edi.

Matolar va naqshlar

O‘zbek kiyimlari o‘zining rang-barangligi va naqshlari bilan ajralib turardi. Atlas va adras kabi matolar o‘zbek hunarmandchiligining muhim yutuklari bo‘lib, bu matolar ipak va paxta aralashmasidan tayyorlanardi. Naqshlarda tabiat unsurlari – gul, anor, bodom, yulduz shakllari – keng tarqalgan edi. Har bir hududning o‘ziga xos naqsh uslubi mavjud edi:

- Buxoro: Oltin iplar bilan bezatilgan naqshlar.
- Xiva: Geometrik shakllar va yorqin ranglar.
- Farg‘ona: Yumshoq ranglar va nozik gulli naqshlar.

Zargarlik buyumlari

O‘zbek qizlari kiyimlarini zargarlik buyumlari bilan to‘ldirardi. Bu buyumlar nafaqat bezak, balki ijtimoiy maqomni ko‘rsatuvchi omil edi. Quyidagilar eng muhimlari edi:

- Sirg‘alar (gulok): Odatda uzun va naqshli, ko‘pincha marjon yoki qimmatbaho toshlar bilan bezatilgan.

- Marjonlar: Bo‘yniga taqiladigan uzun marjonlar, ko‘pincha kumush yoki oltin.
- Bilaguzuklar va uzuklar: Nozik ishlangan kumush yoki oltin bilaguzuklar.
- Tumorlar: Ro‘molga taqiladigan bezaklar, ayniqsa, kelinlar orasida mashhur edi.

Ijtimoiy va diniy omillar

O‘tmishda o‘zbek qizlarining kiyinish madaniyati diniy qadriyatlar va ijtimoiy normalarga qattiq bog‘liq edi. Islom ta‘sirida kiyimlar yopiq, uzun va kamtarona bo‘lishi kerak edi. Shu bilan birga, oilaning moddiy holati kiyim va zargarlik buyumlarida aks etardi. Masalan, boy oilalarning qizlari qimmatbaho atlas choponlar va oltin taqinchoqlar kiyishsa, oddiy oilalar oddiyroq paxta matolaridan foydalanishardi.

Marosimlarda kiyinish

To'y, nikoh va boshqa muhim marosimlarda qizlarning kiyimlari alohida e'tibor bilan tanlanardi. Kelinlar uchun maxsus tikilgan ko'ylaklar, oltin iplar bilan bezatilgan ro'mollar va tumorlar kiyilardi. Bu kiyimlar kelinning maqomini va oilasining hurmatini ko'rsatardi.

Bugun: Zamonaviy kiyinish madaniyati

Zamonaviy O'zbekistonda qizlarning kiyinish madaniyati globalizatsiya, ijtimoiy tarmoqlar va shaharlarning rivojlanishi ta'sirida katta o'zgarishlarga duch keldi. Ammo milliy an'analar va o'ziga xoslik hali ham muhim o'rin tutadi, ayniqsa maxsus marosimlarda.

Zamonaviy modaning ta'siri

- G'arbiy uslubdagi kiyimlar: Toshkent, Samarqand, Andijon kabi yirik shaharlarda o'zbek qizlari orasida jinsi shimlar, ko'ylaklar, bluzkalar, kurtkalar va sport kiyimlari keng tarqalgan. Bu kiyimlar qulaylik va zamonaviy estetika nuqtai nazaridan afzal ko'riladi.

- Moda brendlari: Global brendlar (Zara, H&M, Adidas) va mahalliy dizaynerlarning kiyimlari yoshlar orasida mashhur. Ayniqsa, yosh qizlar orasida "streetwear" uslubi (krossovkalar, hoodilar) ommalashmoqda.

- Hijob va yopiq kiyimlar: Diniy qadriyatlarning ta'siri ostida ba'zi qizlar zamonaviy hijob uslubini qabul qilishmoqda. Bu hijoblar rang-barang va zamonaviy dizaynda bo'lib, global hijob modasi trendlariga mos keladi.

Milliy va zamonaviy sintez

- Atlas va adrasning qaytishi: Zamonaviy dizaynerlar milliy matolarni (atlas, adras) zamonaviy kiyimlarda ishlatmoqda. Masalan, atlasdan tikilgan uzun ko'ylaklar, kurtkalar yoki sharflar zamonaviy uslubda ishlab chiqarilmoqda.

- Naqshli kiyimlar: Milliy naqshlar zamonaviy kiyimlarga integratsiya qilinmoqda. Masalan, gulli naqshli bluzkalar yoki adras matodan tikilgan sumkalar keng tarqalgan.

- Dizayner kiyimlari: Mahalliy dizaynerlar, masalan, "Anor" yoki "Zuhra" kabi brendlar, o'zbek naqshlarini zamonaviy modaga moslashtirib, qizlar orasida mashhur bo'lmoqda.

Ijtimoiy tarmoqlar va moda

Ijtimoiy tarmoqlar, ayniqsa Instagram va TikTok, o'zbek qizlarining kiyinish madaniyatiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Moda bloggerlari va influencerlar yangi trendlarni ommalashtirib, qizlarni o'ziga xos uslub yaratishga undamoqda. Masalan:

- Zamonaviy hijob uslublari (turli rangdagi ro'mollar, uzun ko'ylaklar).
- Milliy elementlar bilan bezatilgan kiyimlar (atlas ko'ylaklar yoki naqshli sharflar).
- "Casual" va "boho" uslublari, qulaylik va estetikani birlashtirgan kiyimlar.

Hududiy farqlar

- Shaharlar: Toshkent kabi yirik shaharlarda global moda trendlari ustunlik qiladi. Qizlar ko'proq Yevropa uslubidagi kiyimlarni afzal ko'radi, lekin maxsus marosimlarda milliy liboslar kiyishadi.

- Qishloqlar: Qishloqlarda an'anaviy kiyimlar (atlas ko'ylaklar, ro'mollar) hali ham keng tarqalgan. Ammo yoshlar orasida zamonaviy kiyimlar ham asta-sekin ommalashmoqda.

- To'y va marosimlar: To'y va boshqa muhim marosimlarda milliy kiyimlar (atlas ko'ylaklar, oltin ipli ro'mollar) hali ham muhim o'rin tutadi. Kelinlar uchun maxsus dizaynlar va zargarlik buyumlari muhimligicha qolmoqda.

Zargarlik buyumlari

Zamonaviy davrda zargarlik buyumlari ham o'zgardi. Oltin va kumush taqinchoqlar hali ham mashhur bo'lsa-da, qizlar orasida minimalist uslubdagi zargarlik buyumlari (nozik sirg'alar, kichik marjonlar) ham ommalashmoqda. Shu bilan birga, an'anaviy tumorlar va katta sirg'alar to'ylarda keng qo'llanilmoqda.

Kecha va bugun: Taqqoslash

Farqlar

1. Maqsad va funksiya: O'tmishda kiyimlar ijtimoiy maqom, diniy qadriyatlar va an'analarga xizmat qilgan bo'lsa, bugungi kunda shaxsiy uslub, qulaylik va global trendlar muhimroq.

2. Matolar: O'tmishda tabiiy matolar (atlas, adras, paxta) ustunlik qilgan bo'lsa, bugungi kunda sintetik va aralash matolar ham keng ishlatiladi.

3. Erkinlik: Zamonaviy qizlar kiyim tanlashda ko'proq erkinlikka ega. O'tmishda ijtimoiy va diniy normalar qattiqroq bo'lgan.

O'xshashliklar

Milliy o'ziga xoslik: Atlas, adras va milliy naqshlar bugungi kiyinish madaniyatida ham muhim o'rin tutadi.

Marosimlarda an'analari: To'y va boshqa muhim marosimlarda an'anaviy kiyimlar va zargarlik buyumlari hali ham keng qo'llaniladi.

Estetika: O'zbek qizlari har doim kiyimlarida nafislik va go'zallikka intilishadi, bu o'tmishda ham, bugunda ham o'zgarmagan.

Xulosa

O'zbek qizlarining kiyinish madaniyati o'tmishda an'anaviy qadriyatlar, diniy normalar va hududiy xususiyatlarga asoslangan bo'lsa, bugungi kunda global moda, ijtimoiy tarmoqlar va shaxsiy erkinlikning ta'siri ostida xilma-xil va zamonaviy tus oldi. Ammo milliy elementlar – atlas matolar, gulli naqshlar, an'anaviy zargarlik buyumlari – o'zbek qizlarining kiyinish uslubida muhim o'rin tutishda davom etmoqda. Bu madaniyatning kecha va buguni o'zbek xalqining boy tarixi, an'analari va zamon bilan hamnafasligini aks ettiradi.

O'zbek qizlarining kiyinish madaniyati tarixiy ildizlarga ega bo'lib, bugungi kunda u yangi shakl va mazmunga ega bo'lib bormoqda. An'anaviy liboslar estetik va axloqiy qadriyatlarni ifodalasa, zamonaviy kiyimlar qulaylik va o'zini ifoda etish vositasi sifatida qaralmoqda. Kiyinish madaniyatidagi o'zgarishlar esa jamiyatdagi madaniy va axloqiy siljishlarni ko'rsatadi.

Adabiyotlar.

1. Tosheva N., & Abdullaeva G. (2022). THE CONCEPT OF "INNOVATION" AND TYPES OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES. Scientific progress, 3(3), 586-589.
2. Abdullaeva G.S. STUDY OF DYNAMIC ANTHROPOMETRY FOR MAKING CLOTHES FOR VARIOUS PURPOSES // Universum: технические науки : электрон. научн. журн. 2022. 2(95).
3. Sayfullayeva D.A., Tosheva N.M., Nematova L.H., Zokirova D.N., & Inoyatov I.S. (2021). Methodology of using innovative technologies in technical institutions. Annals of the Romanian Society for Cell Biology, 7505-7522.
4. Тошева Н.М., Тухтаева З.Ш., & Атамурадова Г.О. (2014). Значение самостоятельного образования при формировании творческой деятельности. Молодой ученый, (8), 878-879.
5. Nurillayevna T.Z., Barotovich O.S., Djurayevna T.G., Muxiddinovna T.N., & Abduformonovna A.F. (2021). Research of Foot Sizes of Younger School Children for the Purpose of Identification of Static Deformations. Annals of the Romanian Society for Cell Biology, 4723-4741.
6. Тошева Н.М. (2020). ПРИМЕНЕНИЕ ЗОЛОТОШВЕЙНЫХ И ВЫШИВАЛЬНЫХ УЗОРОВ В ДИЗАЙНЕ СОВРЕМЕННОЙ ОДЕЖДЫ. In Дизайн, технологии и инновации в текстильной и легкой промышленности (ИННОВАЦИИ-2020) (pp. 287-290).
7. Тошева Н.М., & Холикова Н.Ш. (2015). Золотошвейные изделия бухарских эмиров. Молодой ученый, (9), 1302-1306.
8. Мирханова М.А., & Абдуллаева Г.Ш. (2022). ГЕОМЕТРИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРНАМЕНТОВ – ГИРИХОВ. Scientific progress, 3(3), 612-615.
9. Убайдова В.Э. (2022). Вопросы значения национальных узоров. Universum: общественные науки, (1 (80)), 13-15.
10. Sharifovna T.Z., Kizi T.M. K., Khikmatovna N.L., Ramazonovna E.M., Narzullaevna A.M., & Kizi K.S. N. (2020). Opportunities for the development of creative abilities of the future teacher and student. Journal of Critical Reviews, 7(12), 103-107.